

Posudek vedoucího diplomové práce

Anna Holubová

Nocování ve velkoplošných zvláště chráněných územích: vztah ochrannářského a bivakujícího subjektu

Diplomová práce Anny Holubové čítá 86 stran rozřazených do dvou hlavních kapitol – teoretické a empirické. Na příkladu světa bivakování autorka zkoumá utváření ekologického subjektu – tzv. bivakujícího subjektu nebo-li čundráka, jež se mimo např. skautskou výchovu formuje několikadenním, respektive více nočním pobytem člověka v přírodě, respektive, v případě tohoto výzkumu, ve velkoplošných zvláště chráněných územích (dále jen VZCHÚ). Tato území podléhají historicky utvářenému a specifickému režimu vládnutí skrze institucionalizované sítě státní správy, přírodovědců, právního systému atp., kterému autorka s Michele Foucaultem rozumí jako tzv. eko-governmentalitě. Takový režim se nejenže podílí pomocí předpisů, nařízení, osvětové péče, ale i systému trestů na formování oficiálně uznané verze ochrannářského subjektu, ale rovněž rámuje pole možností pro tvarování jiných typů ekologických subjektů, kteří se sice od dominantní figury v něčem odlišují, ale nejsou jejím čistým protikladem. Jinými slovy, i svět těchto jiných eko-subjektů může být protkán ochrannářským, udržitelným a pečovatelským vztahem k přírodě, jen v částečně jiných souvislostech a s jinou historickou genealogií – příkladem může být právě autorkou zkoumaný bivakující člověk, který sice v některých ohledech porušuje předpisy (např. nocuje v VZCHÚ), ale není anti-ochrannářský. Na pozadí takového konceptuálního rozpracování a v důkladné interakci se soudobou literaturou z ekologické antropologie zejména kolem problematiky eko-governmentality se autorka postupně ptá:

1. Jak se subjektivita aktérů utváří při bivakování ve VZCHÚ?
2. Do jakých konfliktů a jiných typů vztahů mezi sebou, s přírodou a ochrannářskými regulemi se aktéři dostávají při bivakování?
3. Jakým způsobem aktéři ospravedlňují/argumentují své jednání?

Při hledání odpovědí na tyto otázky autorka designuje a provádí výzkum o dvou klíčových metodologických krocích. Za prvé provádí analýzu relevantních dokumentů (Zákon o ochraně přírody a krajiny, návštěvní řády VZCHÚ či skautské stezky), ze kterých abstrahuje ideální typy na jedné straně ochrannářské a na straně druhé bivakující figury – a to podle požadovaných a uznávaných dovedností, znalostí, vybavení, etických nároků a chování. Za druhé provádí krátkodobý etnografický výzkum v podobě pěti víkendových výjezdů s čundráky, v rámci kterého provádí zúčastněné pozorování a neformální rozhovory se zkoumanými aktéry a zajímá se o konkrétní praktiky a nikoli ideální typ bivakování. Autorka dochází k závěru, že bivakující subjekt se utváří zejména skrze intersubjektivní proces vztahování se, jež nabývá často podobu odlišování a vymezování – nikoli ovšem vůči ochrannářskému subjektu, se kterým naopak sdílí jak řadu podobností v obsahu subjektivity, tak potřebu ochrany přírody skrze regulace (byť některé sám občas překračuje), nýbrž vůči masovému turismu a dalším aktivitám ve VZCHÚ jakými jsou pořádání velkých táborů či dopravní, developerská a těžařská činnost. Jsou to právě tyto aktivity, se kterými se bivakující dostávají do konfliktu artikulovaného v souvislosti s porovnáváním dopadu na přírodu polo-legálního bivakování a těchto veskrze legálních aktivit. Je to právě konfliktní vymezování se vůči těmto aktivitám, které se stává jedním z modů ospravedlňování bivakování. Vedle tohoto relačního/anti-turistického modu autorka detekuje ještě lokální, historický a romanticko-estetický způsob ospravedlňování.

Na textu i výzkumu A. Holubové oceňuji hned několik stěžejních prvků, které považuji za nadstandardní.

a) V první řadě je to konceptuální práce. Aniž by Holubová byla v rámci svého terciálního vzdělání důkladněji proškolená v komplikovaném díle Michela Foucaulta, osvojila si jeho práci inspirovaný koncept eko-governmentality znamenitě. Nejen to, až na drobnosti, dokázala tento koncept vhodně

a umě zasadit nejen do foucaultovského konceptuálního aparátu vystavěného kolem teorie subjektu, moci, vědění a etiky, ale i do soudobých diskusí ekologické antropologie. Seznam literatury je robustní a zejména jeho anglicky psaná část je vysoce nadprůměrná. Navíc přitom všem ale dokázala neztratit ze zřetele svůj vlastní výzkum a na mnoha místech teoretické kapitoly své téma vhodně kotví v soudobých konceptuálních debatách, což vede až k tomu, že umí v současné literatuře a diskusi v rámci ekologické antropologii najít hluché místo a do něj vstoupit svým vlastním výzkumem – to je nejlépe vidět, když si autorka všímá, že většina klíčové literatury k ekogovernmentalitě je „poplatná“ tradici zájmu klasické i postkoloniální antropologie o exotiku a týká se proto zejména mimo-euroamerických příkladů kulturních modelů režimu vládnutí přírodě skrze ochranu (např. Kolumbie, Indie či Papua Nová Guinea) a vztahu ochranářů s domorodci, jež v dané přírodě dlouhodobě žijí. Tento dominantní trend debat autorka zpochybňuje a tím debaty osvěžuje hned na dvou rovinách – jednak ji zajímá na příkladu ČR specifický kontext euroamerického kulturního modelu ochrany přírody, pro který je mj. charakteristická určující role přírodovědné expertízy, distinkce příroda jako sféra mimo-lidského vs. kultura jako sféra lidského a z ní pramenící ochrana mimo-lidské přírody; a za druhé ji spíše než problematika trvale žijících domorodců na chráněném území zajímá problematika krátkodobých pobytů člověka na něm.

V kontextu kvalitní konceptuální práce autorky je v neposlední řadě potřeba zmínit i to, že v textu – byť okrajově – pracuje i s ekologickými/přírodovědnými studii vlivu kempování na přírodu, které tak vlastní prací doplňuje o v Česku absentující etnografickou sondu. Tímto interdisciplinárním rozkročením překračuje rámec úzkoprofilové sociální vědy a ctí víceborový duch Katedry sociální a kulturní ekologie FHS UK. Rovněž stylistika (viz např. auto-etnografické pasáže o bivakování na str. 42–43) a gramatika textu jsou chválihodné.

b) Za nadstandardně kvalitní považuji rovněž metodickou práci. Možností, jak takové téma zkoumat je více – nabízí se mj. symetrický výzkum jak bivakujících, tak ochranářů, respektive jejich vzájemný střet. Takovému výzkumu se ale autorka vědomě a záměrně vyhýbá, protože ji zejména zajímá svět čundráků a tedy spíše střet na úrovni jejich subjektivity, jež je daný kontroverzí vlastní jejich způsobu života, kterou autorka popisuje takto *„Bivakující aktivně vyhledávají pobyt v přírodě, a to i pobyt dlouhodobějšího charakteru, z čehož lze logicky usuzovat, že mají k přírodě pozitivní vztah, na druhou stranu však mohou tímto pobytem přírodu zároveň ničit. Hlavním předmětem zájmu této práce je subjektivita bivakujících, jakým způsobem se v ní projevuje tento kontrast a jak je utvářena skrze technologie vládnutí přírodním.“* (16) Díky takovému zúžení výzkumného zájmu se středobodem ve světě bivakujících, čemuž napomohla, domnívám se, i specifická povaha práce v rámci foucaultovské analytické mřížky, si nakonec autorka osvojuje již výše zmíněnou metodickou strategii o dvou krocích, kdy ten první – abstrakci ideálně-typických figur z dokumentů – slouží jako heuristická pomůcka pro následný etnografický výzkum. Mimo to, autorka prokázala kvalitní dovednosti i při samotném procesu etnografování – a to zejména v tom smyslu, že uměla reagovat na vývoj terénu, který se zpočátku jevil jako hostilní, díky čemuž musela měnit taktiku vstupu, aby s aktéry vůbec navázala výzkumný vztah a proměnila je v informanty. V neposlední řadě považuji za metodologicky a pedagogicky cenné jak její postřehy o problémech dělání výzkumu v terénu, kde zcela absentuje soukromí (čundráci bivakují, tedy nestanují), což poddhaluje etnografii spíše jako vzájemné než jednosměrné pozorování, tak problematizaci dnes hojně používané digitalizace terénního deníku psáním si poznámek do chytrého mobilu, jež ale působí rušivě a nepatřičně v terénu kulturně specifickým únikem z civilizace a od moderních technologií.

Text má ale rovněž své nedostatky, které jsou tu banálnější, ale bohužel tu i závažnější povahy. Jejich společným jmenovatelem, domnívám se, je skutečnost, že závěrečné práce na textu byly šity horkou jehlou v nedostatku času, což mj. vedlo i k tomu, že jsem jako vedoucí nedostal od autorky možnost práci v závěru vést. V textu se tak objevují nedostatky drobné povahy, které stačilo „učesat“. Namísto anglo-českého patvaru technologie self by bylo vhodnější pracovat s termínem technologie sebe sama či (tuším v Baršově překladu Foucaultova termínu) technologie jáství. Mimo to, v abstraktu a závěru se objevuje v soudobé antropologii hojně používaný termín kosmologie, se kterým autorka v těle textu ale vůbec nepracuje a bylo by tedy vhodnější díky jeho významové

složitosti a zatíženosti ho úplně vynechat. Navíc, teoretická kapitola je sice nadprůměrně bohatá a autorka dokáže držet interakci mezi konceptualizací a vlastním výzkumem, nicméně, existují v ní nadbytečné pasáže (např. diskuse Kohnovy etnografie subjektivity či některé odstavce o skautingu), které linii argumentace spíše rozměňují než aby ji projasňovaly. Stačilo by tyto pasáže bez náhrady vyhodit a text by tím netratil – ba naopak. A v neposlední řadě, etnografickému textu by mnohem více prospělo, kdyby fotky byly dány do těla textu k pasážím, kde se jejich obsah diskutuje a nikoli do přílohy na konci práce.

Za mou hlavní a jedinou závažnější výtku diplomové práci ovšem považuji relativní podvyživenost empirické kapitoly. Empirická kapitola čítá 24 stran z nichž polovinu ještě zabírá – byť nesmírně zajímavá a vhodná – debata kolem problému vstupování do terénu. Tato podvyživenost je dle mého způsobená částečně tím, že autorka do teoretické kapitoly situuje i podkapitoly, které náleží spíše do empirické části (např. podkapitoly Táboření v chráněných oblastech z hlediska práva či Junák a vztah k přírodě). Částečně se v ní projevuje ovšem i výše zmíněné šití horkou jehlou v časovém nedostatku, jež má za následek občasnou zkratkovitost, unáhlenost, zamlčení či dokonce odbytí. To se projevuje v těchto aspektech:

1. Když autorka abstrahuje ochranářský a bivakující subjekt z dokumentů, nezmiňuje detailně a v krocích, jakým způsobem onu abstrakci prováděla, tedy jakým způsobem převedla jí zkoumaný diskurzivní materiál do oné ideální typologizace (str. 56-57), stejně jako netráví více času srovnáváním obou figur. Přitom právě takové srovnání je potřeba provést důkladně a hlavně na papíře a nespoléhat na imaginaci čtenáře.

2. I v etnografické pasáži, domnívám se, autorka plně nevytěžila vlastní empirický materiál z terénu – tím ani tak nemyslím analýzu, jako spíše „maso a krev“ etnografické deskripce každodennosti bivakujících v přírodě, jež zůstává před čtenáři do značné míry utajena (možná i proto, že autorka sama bivakuje a tak jí to připadá samozřejmé a tedy nezaznamenáníhodné).

3. V závěru textu pak dochází k částečnému odbytí důkladného znovu-vztáhnutí analyzovaného materiálu k pečlivě představeným teoriím v první části diplomové práci, což je obousměrná škoda.

Celkové hodnocení

Anna Holubová předkládá velmi kvalitní diplomovou práci založenou na velkém množství do velké míry zahraniční odborné literatury, konceptuální diskuzi disertační kvality, stejně jako na zajímavých metodických krocích a empirickém materiálu, jehož zpracování ale zůstalo zčásti nedotaženo. Autorka prokázala nejen schopnost vybrat si téma, nalézt hluchá místa v teoretických debatách i praktické aplikaci, zúžit výzkumný záměr, provést výzkum, rozrůznit metodologii, když bylo potřeba, ale přinesla i celou řadu zajímavých poznatků, jež mohou být zajímavé pro veřejnost – od junáků, přes vědce až po ochranáře. Práci rozhodně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit v bodovém rozmezí 15-17 bodů.

V Praze, 20. ledna 2018

Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.